

УДК 332.12:339.72

Гордієнко В.П.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Української академії банківської справи
Національного банку України

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

У статті доведено, що сталий соціально-економічний розвиток території залежить від величини й ефективності використання її інвестиційного потенціалу. Розглянуто теоретичні та методичні підходи до розуміння структурно-логічної сутності категорії «інвестиційний потенціал регіону», основ його формування й ефективного використання. Визначено, що інвестиційний потенціал регіону має розглядатися як суб'єктно-об'єктна єдність учасників інвестиційного процесу, взаємодія яких лежить в основі формування регіонального інвестиційного ринку.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, регіон, інвестиційний процес, інвестиційні ресурси.

Гордиенко В.П. ИНВЕСТИЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ РЕГИОНА КАК ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ

В статье доказано, что устойчивое социально-экономическое развитие территории зависит от величины и эффективности использования ее инвестиционного потенциала. Рассмотрены теоретические и методические подходы к пониманию структурно-логической сущности категории «инвестиционный потенциал региона», особенности его формирования и эффективного использования. Определено, что инвестиционный потенциал региона можно рассматривать как субъектно-объектную целостность участников инвестиционного процесса, взаимодействие которых лежит в основе формирования регионального инвестиционного рынка.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал региона, регион, инвестиционный процесс, инвестиционные ресурсы.

Gordienko V.P. INVESTMENT POTENTIAL OF THE REGION AS AN ECONOMIC CATEGORY

It has been proved in the article that socio-economic development of the territory depends on the size and efficient use of its investment potential. Theoretical and methodological approaches to understanding the structural and logical nature of the category "Investment potential of the region", bases of its development and effective use have been studied in the article. It has been determined that the investment potential of the region should be regarded as subjective and objective unity of investment process' participants, whose interaction forms the basis for development of regional investment market.

Keywords: investment potential, region, investment process, investment resources.

Постановка проблеми. Сталий соціально-економічний розвиток країни та її регіонів залежить від величини та рівня використання інвестиційного потенціалу, який у сучасних умовах господарювання є рушійною силою економічного зростання. Саме інвестиційний потенціал території визначає можливість розширеного відтворення виробництва, оновлення виробничого капіталу, розроблення й запровадження інноваційних технологій і підвищення конкурентоспроможності національної та регіональної економіки. Проте реалізація принципів сталого розвитку стримується низькою активністю та ефективністю інвестиційної діяльності в Україні. Має місце нерациональне розміщення інвестицій як у територіальному, так і галузевому аспектах. Існує значний дисбаланс у розвитку економічно розвинених і депресивних регіонів. Основна причина зазначених негативних явищ – це недостатня увага до формування і ефективного використання інвестиційного потенціалу території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням актуальних питань, пов'язаних з формуванням та ефективним використанням інвестиційного потенціалу як на рівні окремих суб'єктів господарювання, так і на регіональному або державному рівнях займалися провідні вітчизняні вчені, такі як: З.В. Герасимчук, А.О. Єпіфанов, М.А. Козоріз, О.М. Марголін, С.А. Саффіулін, Ф.С. Тумусов, Б.О. Чуб та ін. Дослідження зазначених науковців розкривають широке коло питань, серед яких сутність категорії «інвестиційний потенціал території», його структура, фактори впливу, принципи оцінювання тощо. Проте, незважаючи на значну кількість досліджень у цій сфері, не існує єдиного підходу до розуміння структурно-логічної сутності категорії інвестиційного потенціалу регіону, теоретичних і ме-

тодичних основ його формування й ефективного використання.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення найбільш поширених наукових підходів до розуміння інвестиційного потенціалу регіону, як економічної категорії та виявлення його сутнісних характеристик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття інвестиційного потенціалу регіону є досить багатогранне з точки зору його сутності, структури і взаємозв'язку з іншими категоріями. У науковій економічній літературі поняттю «інвестиційний потенціал регіону» приділяється достатньо уваги, проте відсутній єдиний підхід до його тлумачення. У результаті узагальнення найбільш поширених наукових підходів до розуміння сутності поняття «інвестиційний потенціал регіону» встановлено, що ця категорія досліджується на основі трьох підходів:

1) інвестиційний потенціал регіону розуміється як сукупність об'єктивних передумов (економічних, соціальних, природно-географічних тощо), необхідних для здійснення інвестиційної діяльності в регіоні;

2) інвестиційний потенціал регіону досліджується як сукупність інвестиційних ресурсів і факторів виробництва (фінансових, природних, трудових, основного капіталу тощо), необхідних для здійснення інвестиційної діяльності в регіоні;

3) інвестиційний потенціал регіону розглядається як сукупна можливість формувати внутрішні й залучати зовнішні інвестиційні ресурси з урахуванням природних, економічних і соціальних умов даного регіону.

Інвестиційний потенціал регіону як сукупність об'єктивних передумов (економічних, соціальних, природно-географічних тощо), необхідних для здійснення інвестиційної діяльності в регіоні, розглядається в наукових роботах Я.І. Єлейко, О.І. Єлейко,

К.С. Раєвського, А.О. Єпіфанова. Так, у роботі [2] інвестиційний потенціал регіону визначається як сукупність об'єктивних економічних, соціальних і природно-географічних властивостей регіону, що мають високу значимість для залучення інвестицій в основний капітал. У наукових доробках А.О. Єпіфанова інвестиційний потенціал регіону є сумою об'єктивних передумов для інвестицій, які залежать від наявності й різноманіття сфер і об'єктів інвестування та від їх економічних характеристик [3].

У наукових працях С.В. Зенченко, М.А. Шеметкіна, Л.В. Ключника, Ф.П. Ткачика, П.І. Мірошніченка, С.А. Сафіулліна інвестиційний потенціал регіону розглядається як сукупність інвестиційних ресурсів і факторів виробництва (фінансових, природних, трудових, основного капіталу тощо), необхідних для здійснення інвестиційної діяльності в регіоні. Так, у наукових розробках С.В. Зенченко та М.А. Шеметкіної інвестиційний потенціал регіону визначається як сукупність наявних у регіоні факторів виробництва і сфер застосування капіталу, тобто насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, інфраструктурою тощо), споживчий попит населення та інші показники [4]. Л.В. Ключник вважає, що інвестиційний потенціал регіону – це сукупна можливість власних і залучених у регіон фінансових ресурсів забезпечувати інвестиційну діяльність з метою отримання прибутку, в цілях і масштабах, визначених економічною політикою регіону [6]. Ф.П. Ткачик інвестиційний потенціал регіону розглядає як сукупність наявних і таких, які можуть бути мобілізовані, основних джерел, засобів, елементів потенціалу цілісної економічної системи, що використовуються і можуть бути використані для забезпечення ефективної інвестиційної діяльності й соціально-економічного прогресу на регіональному рівні [12]. Схоже трактування інвестиційного потенціалу регіону міститься й у наукових доробках П.І. Мірошніченка, відповідно до яких зазначена категорія трактується як сукупність фінансових коштів суб'єктів інвестиційної діяльності, що формують комплексну базу відтворення господарчої та соціальної сфери життєдіяльності регіону на інноваційній основі з метою забезпечення стійкого економічного зростання [8]. У роботі С.А. Сафіулліна інвестиційний потенціал регіону розглядається як комплекс інвестиційних можливостей економіки, що формується шляхом інтеграції та синергії інфраструктурного, ресурсного й макроекономічного потенціалів регіону й обмежений у використанні рівнем інвестиційних ризиків та інвестиційних бар'єрів [11].

Інвестиційний потенціал регіону як сукупна можливість формувати внутрішні та залучати зовнішні інвестиційні ресурси з урахуванням природних, економічних і соціальних умов певного регіону розглядається в наукових працях С.В. Іванова, К.П. Покатаєвої, З.В. Герасимчук, С.К. Ряскова, Я.В. Кобушко. На наш погляд, саме цей науковий підхід найбільш повно відображає сутність категорії «інвестиційний потенціал регіону». Так, С.В. Іванов визначає інвестиційний потенціал регіону як сукупність матеріальних, нематеріальних, фінансових і інших інвестиційних ресурсів, що використовуються для відтворення й розвитку суб'єктів економічної діяльності на території регіону, а також ринкових, соціально-економічних, організаційно-правових і інших властивих регіону факторів, що залучають або відштовхують інвесторів і забезпечують умови для ефективного залучення інвестиційних ресурсів [5]. У К.П. Покатає-

ва інвестиційний потенціал розглядається як сукупна здатність економіки регіону або держави здійснювати інвестиційну діяльність у всіх сферах, що охоплюють не тільки наявний інвестиційний капітал, а й сукупність об'єктивних передумов для інвестування [9]. Досить повне й обґрунтоване визначення зазначеної категорії наведено в дослідженнях З.В. Герасимчук, відповідно до яких, інвестиційний потенціал регіону – це максимальні можливості регіону щодо раціонального залучення та використання інвестиційних ресурсів з урахуванням природно-геополітичних і соціально-економічних передумов для здійснення інвестиційної діяльності з метою досягнення сталого розвитку регіону [1]. У роботі С.К. Ряскова [10] інвестиційний потенціал регіону визначається як узагальнена характеристика сукупної здатності підприємств регіону, його населення до інвестиційної діяльності у сформованому в певних умовах середовищі, кількість, якість і ступінь якої визначається не тільки забезпеченістю регіону бюджетом та обсягом капіталу підприємств і населення, збалансованістю інвестиційних товарів і ресурсів, а й рівнем розвитку інфраструктури регіону у своїй сукупності, що детермінують готовність суб'єктів інвестиційного процесу до активного відтворення елементів цілісного відтворювального циклу на мікро-, мезо- та макрорівнях. Зазначене поняття в наукових доробках Я.В. Кобушко визначається як здатність економічної системи регіону забезпечувати формування внутрішніх і залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів за умов їх ефективного використання й дотримання екологічних вимог [7].

Аналіз наукових підходів до розуміння сутності поняття «інвестиційний потенціал регіону» дає змогу визначити основні його характеристики. Першою загальною характеристикою інвестиційного потенціалу регіону є наявність певних умов, за яких формуються внутрішні та залучаються зовнішні інвестиційні ресурси. До цих умов належать природно-ресурсний, виробничий і трудоворесурсний потенціали, розвинуті виробнича та соціальна інфраструктури тощо. Загалом ці умови формують сприятливий інвестиційний клімат для інвестиційної діяльності в регіоні. Другою властивістю інвестиційного потенціалу регіону є наявність інвестиційних ресурсів, таких як основні виробничі фонди, матеріальна складова оборотних фондів, нематеріальні ресурси й фінансові кошти, які можуть бути спрямовані на інвестування.

Водночас у розглянутих підходах до виявлення сутності категорії «інвестиційний потенціал регіону» не враховується рівень попиту та пропозиції на інвестиційні ресурси. На інвестиційному ринку регіону суб'єкти інвестиційної діяльності на основі своїх стратегій розвитку й інвестиційних потреб формують інвестиційний попит. З іншого боку, суб'єкти інвестиційної діяльності формують інвестиційну пропозицію. За умов відповідності інвестиційного попиту інвестиційній пропозиції визначається інвестиційна привабливість регіону. До того ж інвестиційний процес відбувається в певному середовищі, яке впливає на нього через сукупність умов і факторів, які поєднуються в понятті інвестиційного клімату регіону. Інвестиційний клімат може бути сприятливим або несприятливим. Сприятливий інвестиційний клімат підвищує інвестиційну привабливість регіону як об'єкта інвестування, а несприятливий – зумовлює виникнення інвестиційних ризиків. Інвестиційні ризики також виникають тоді, коли інвестиційна пропозиція, що формується на основі наявного інвестиційного потенціалу, не відповідає інвестиційному

попиту в регіоні. Якщо інвестиційний попит перевищує пропозицію, виникає потреба в додатковому залученні інвестиційних ресурсів з інших територіальних соціально-економічних систем або у вигляді зовнішніх іноземних інвестицій.

Досліджуючи роль регіону в інвестиційному процесі слід відзначити двоїстий його характер: з одного боку, регіон виступає як сукупність певних суб'єктів інвестиційної діяльності, а з іншого – розглядається як об'єкт інвестування. У першому випадку регіон відтворює власні інвестиційні ресурси й розміщує їх на території даного регіону та за його межами, зокрема на території інших регіонів України або іноземних держав. У другому випадку регіон може розглядатися як об'єкт інвестування, до якого надходять інвестиційні ресурси, відтворені в самому регіоні або з інших регіонів України чи іноземних держав.

Отже, можна виділити три форми участі регіону в інвестиційному процесі:

1) регіон – як сукупний інвестор власної економіки, що характеризує здатність соціально-економічної системи території акумулювати власні інвестиційні ресурси для потреб економіки регіону і його соціальної сфери;

2) регіон – як інвестиційний донор, що характеризує здатність соціально-економічної системи території формувати власні інвестиційні ресурси й розміщувати їх надлишок (понад регіональний попит) в інших регіонах;

3) регіон – як інвестиційний реципієнт, що характеризує можливість соціально-економічної системи території залучати зовнішні інвестиційні ресурси з інших регіонів країни та іноземних держав (імпорт інвестицій).

Інвестиційний потенціал регіону, як інвестора, являє собою сукупність інвестиційних ресурсів і можливостей суб'єктів інвестиційної діяльності відповідної території, яка перебуває в системній єдності щодо формування на регіональному ринку інвестиційної пропозиції, спрямованої на задоволення інвестиційних інтересів, потреб та пріоритетів, підпорядкованих загальній стратегічній меті сталого економічного розвитку регіону.

При наявності певного надлишку інвестиційних ресурсів регіон може виступати як інвестиційний донор інших територіальних соціально-економічних систем. При цьому інвестиційний потенціал регіону розглядається як надлишок інвестиційних ресурсів і можливостей, сформованих у суб'єктів інвестиційної діяльності відповідної території понад наявний на регіональному ринку обсяг інвестиційних потреб, що трансформуються в надлишкову інвестиційну пропозицію, яка спрямовується на фінансування зовнішніх інвестицій з метою розширеного відтворення інвестиційного потенціалу регіону.

Інвестиційний потенціал регіону-реципієнта, пов'язаний з формуванням інвестиційного попиту з боку суб'єктів регіональної економіки у вигляді інвестиційних потреб, інтересів і пріоритетів, які становлять основу інвестиційних проектів та програм соціально-економічного розвитку території. У цьому разі інвестиційний потенціал регіону являє собою взаємопов'язану систему організованих сукупностей інвестиційних інтересів, інвестиційних потреб і пріоритетів різних суб'єктів інвестиційної діяльності регіону, яка формує загальний інвестиційний попит на регіональному ринку, виходячи з стратегічних завдань соціально-економічного розвитку території.

Підсумовуючи вище викладене, економічну категорію «інвестиційний потенціал регіону» можна

визначати як суб'єктно-об'єктну єдність учасників інвестиційного процесу, взаємодія яких лежить в основі формування регіонального інвестиційного ринку, характеризує збалансованість інвестиційного попиту та пропозиції, визначає можливість відтворення інвестиційних ресурсів у регіоні й обсяги їх міжтериторіального руху. Отже, структурно-логічна сутність економічної категорії «інвестиційний потенціал регіону», полягає в такому:

- по-перше, чітко визначено системний характер взаємодії інвестиційних ресурсів та можливостей реалізації інвестицій у регіоні;

- по-друге, зазначене трактування забезпечує можливість врахування інвестиційного потенціалу в процесі оцінювання інвестиційної привабливості регіону шляхом виявлення рівня задоволення інвестиційних інтересів, потреб і пріоритетів;

- по-третє, передбачене цільове спрямування інвестиційного потенціалу на досягнення стратегічної мети сталого економічного розвитку регіону й відтворення інвестиційного потенціалу за рахунок збереження та нарощування інвестиційних ресурсів;

- по-четверте, враховується співвідношення між попитом і пропозицією на інвестиційні ресурси відповідно до кон'юнктури інвестиційного ринку.

Висновки з проведеного дослідження. Інвестиційний потенціал регіону можна розглядати як системну єдність можливостей регіону акумулювати власні інвестиційні ресурси, залучати зовнішні та здійснювати трансферти за межі регіону з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку території за сприятливих природно-географічних, соціальних, економічних і політичних умов. Суб'єктно-об'єктна єдність учасників інвестиційного процесу, взаємодія яких лежить в основі механізму функціонування регіонального інвестиційного ринку, визначає рівень збалансованості інвестиційного попиту та пропозиції, обсяги міжтериторіального руху інвестицій, стан відтворення інвестиційних ресурсів і динаміку соціально-економічного розвитку регіону. На підставі системного аналізу об'єктивних закономірностей, причинно-наслідкових зв'язків між формами участі регіону в інвестиційному процесі вважаємо, що розуміння інвестиційного потенціалу регіону має враховувати інвестиційні ресурси, які формуються на даній території, і ресурси, що надходять із зовнішнього середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Герасимчук З.В. Інвестиційний потенціал регіону: методика оцінки, механізми нарощування : [монографія] / З.В. Герасимчук, В.Р. Ткачук. – Луцьк : Надстир'я, 2009. – 232 с.
2. Єлейко Я.І. Інвестиції, ризик, прогноз / Я.І. Єлейко, О.І. Єлейко, К.С. Раєвський / Львівський банківський інститут. – Львів : ЛІБС, 2000. – 176 с.
3. Єпіфанов А.О. Управління регіоном / А.О. Єпіфанов, М.В. Мінченко, Б.А. Дадашев. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 361 с.
4. Зенченко С.В. Инвестиционный потенциал региона / С.В. Зенченко, М.А. Шеметкина // Сборник научных трудов Северо-Кавказского государственного технического университета – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ncstu.ru>.
5. Іванов С.В. Інвестиційна привабливість регіонів та видів економічної діяльності регіональної економіки: автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук / С.В. Іванов – Сімферополь, 2005. – 21 с.
6. Ключник Л.В. Інвестиційний потенціал регіону: теоретичні аспекти та оцінка / Л.В. Ключник // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія «Регіональна економіка». – 2011. – Вип. 8(31). – Ч.1. – С. 150–161.
7. Кобушко Я.В. Еколого-економічна оцінка відтворення інвестиційного потенціалу регіону: дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук / Я.В. Кобушко. – Суми, 2012. – 237 с.

8. Мірошніченко П.І. Активізація використання інвестиційного потенціалу регіону: автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук / П.І. Мірошніченко. – Донецьк, 2007. – 20 с.
9. Покатаєва К.П. Теоретичні аспекти визначення категорії «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість» / К.П. Покатаєва // Комунальне господарство міст : [науково-технічний збірник]. – 2007. – Вип. 75. – С. 262–268. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eprints.ksame.kharkov.ua>.
10. Рясков С.К. Формирование инвестиционного потенциала и оптимизация его использования (региональный аспект): дис. ... на соискание ученой степени канд. экон. наук / С.К. Рясков. – М., 2000. – 166 с.
11. Сафиуллин С.А. Адаптирование методики позиционирования к инвестиционной среде региона / С.А. Сафиуллин // Реальный сектор экономики: теория и практика управления. – 2005. – № 3. – С. 89–94.
12. Ткачик Ф.П. Інвестиційний потенціал регіону: сутність, компоненти та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Ф.П. Ткачик – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/27_SSN_2012/Economics/13_117095.doc.htm.

УДК 332.1:338.43:334.7

Гусак В.Г.
здобувач кафедри менеджменту
Черкаського державного технологічного університету

АЛГОРИТМ ПОБУДОВИ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ПРОМИСЛОВО-ХАРЧОВОГО КЛАСТЕРА

У статті визначена необхідність комплексного моніторингу середовища функціонування кластерних структур у регіоні. Запропоновано систему моніторингу регіонального базового кластера, яка складається з трьох блоків. Сформовано алгоритм моніторингу промислово-харчового кластера регіону. Запропоновано схему моніторингу суб'єкта господарювання, який входить до складу регіонального промислово-харчового кластера.

Ключові слова: регіональна економіка, моніторинг, кластерні об'єднання суб'єктів господарювання, промислово-харчовий кластер.

Gusak V.G. ALGORITHM OF CONSTRUCTION OF REGIONAL MONITORING SYSTEM INDUSTRIAL-FOOD CLUSTER

В статье определена необходимость комплексного мониторинга среды функционирования кластерных структур в регионе. Предложено систему мониторинга регионального базового кластера, который состоит с трёх блоков. Сформулирован алгоритм мониторинга промислово-пищевого кластера региона. Предложено схему мониторинга хозяйственного субъекта, который входит в состав регионального промислово-пищевого кластера.

Ключевые слова: региональная экономика, мониторинг, кластерные объединения субъектов хозяйствования, промислово-пищевой кластер.

Gusak V.G. THE ALGORITHM FOR THE CONSTRUCTION OF A REGIONAL MONITORING SYSTEM INDUSTRIAL-FOOD CLUSTER

The paper identified the need for a comprehensive monitoring environment functioning cluster structures in the region. The system of monitoring regional base cluster, which consists of three blocks is proposed. Formed algorithm for monitoring industrial-food cluster region. The scheme monitoring entity, which is part of the regional industrial and food cluster.

Keywords: regional economy, monitoring, cluster associations of economic entities, industrial and food cluster.

Постановка проблеми. Останнім часом проблема залучення інвестицій для промислових кластерів регіону стоїть не настільки гостро, як проблема ефективного їх використання з урахуванням слабких і сильних сторін, потенціалу його подальшого розвитку. Тому спостерігаються випадки, коли привабливі з точки зору капіталовкладень підприємства використовують отримані інвестиційні ресурси неефективно, з великими втратами у вигляді грошових витрат, а також упущеної вигоди. Крім того, відсутня також система інформаційної підтримки реалізації прийнятих управлінських рішень на регіональному рівні та складених на їх основі планів фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Єдиний інформаційний простір, в якому окремі структурні підрозділи й кожен конкретний працівник усвідомлює свою роль у процесі підвищення ефективності виробництва й управління підприємством, дасть змогу регіональним менеджерам здійснювати поставлені стратегічні завдання з найбільшою віддачею й у найкоротші терміни, забезпечуючи конкурентоспроможність кластера на ринках.

На сьогодні стратегічним чинником поступального розвитку регіональної економіки є оцінка стійкості розвитку насамперед промислових кластерів регіону. Макроекономічний регіональний сталий розвиток зумовлюється стійким розвитком суб'єктів господарювання регіону. У стратегічному забезпеченні економічної продовольчої безпеки країни і складових її регіонів основну роль відіграють суб'єкти господарювання промислово-харчового кластеру, оцінка стійкості діяльності й розвитку яких є особливо актуальною. Сталий розвиток регіональної економіки зумовлено комплексною системою показників суб'єктів господарювання регіональних кластерів, що відбивають у динаміці економічне зростання, зміцнення фінансового стану й підвищення ефективності використання всієї сукупності ресурсів.

Отже, необхідність розробки методики поетапної побудови й упровадження комплексної системи моніторингу ефективності діяльності промислово-харчового кластеру регіону в сукупності з оцінкою стійкості його розвитку як основи для прийняття стратегічних управлінських рішень зумовило вибір теми дисертаційного дослідження.